

STUDII ȘI CERCETĂRI: EDUCAȚIA ADULȚILOR

EDUCAȚIA ADULȚILOR ȘI UNELE DIMENSIUNI ANDRAGOGICE ALE INVĂȚĂMÂNTULUI UNIVERSITAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Liliana POȘȚAN

Universitatea de Stat din Moldova

În articol realizăm o analiză a politicilor și practicilor din Republica Moldova în domeniul educației continue în universități, a unor dimensiuni andragogice ale învățământului uniuersitar și relevăm, în special, oferirea de către universități a oportunităților de educație formală a studenților maturi.

În articol sunt citate 5 surse de natură conceptuală, politică și metodică ale cercetătorilor din domeniul educației adulților și mai multe surse electronice ce relevă statistici și practici în domeniu.

În rezultatul analizei, concluzionăm că educația adulților în universități și particularitățile andragogice ale învățământului superior derivă din raționamente de natură organizatorică a sistemului de învățământ, psihosocială, demografică, economică, psihopedagogică.

Cuvinte-cheie: *educația adulților, andragogie, educație formală, învățământ superior, cursant adult, student matur, acreditare a învățării anterioare.*

ADULT EDUCATION AND SOME ANDRAGOGICAL DIMENSIONS OF HIGHER EDUCATION IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

The article provides an analysis of policies and practices in the Republic of Moldova in the sphere of continuous education at universities, of andragogical dimensions of university education and it emphasizes on the formal education opportunities provided by universities to mature students.

The article cited 5 sources of conceptual, policy and methodological nature of adult education researchers and many other electronic sources that show statistics and practices from the domain.

As the result of analyses, we conclude that adult education at universities and andragogical particularities of higher education derive from the judgments of organizational character of the educational system, as well as of psycho-social, demographic, economic, and psycho-pedagogical nature.

Keywords: *adult education, andragogy, formal education, higher education, adult student, mature student, educational policies, accreditation of prior learning.*

Învățământul pentru adulți este recunoscut drept o componentă importantă a învățării permanente. Această recunoaștere „totală”, sub aspect social, economic, politic, educațional, antropologic etc., a fost determinată atât de cantitatea și calitatea impunătoare a raționamentelor și polemicilor științifice, de praxisul andragogic activ din ultima perioadă, cât și de evoluția propriu-zisă a omului și a umanității, a economiei și a societății, a unor realități transcendente, precum timpul, spațiul, viteza, consistența. Altfel spus, pentru a fi, a reuși și a trăi calitativ, omul modern este pus într-o situație activă în raport cu învățarea. De altfel, J.R. Kidd, în lucrarea sa „Cum învață adulții” scria: „Ființele umane par să urmărească învățarea... Obiectivul este să se asigure climatul, atmosfera, libertatea și autodisciplina în care învățarea este înlesnită. O ființă umană necesită un „câmp deschis” pentru genul de luptă care este învățarea” [5].

În altă ordine de idei, învățământul superior a resimțit puternic modificările generate de prezența amplă a noilor tehnologii de informare, de scăderea numărului de studenți tradiționali (ex., tineri) și de creștere a numărului de studenți non-tradiționali (ex., studenți maturi), de anularea cenzului de vârstă pentru admiterea în universități, de accentuarea dificultăților financiare, de solicitarea serviciilor educaționale de către comunitate, economie, piața muncii etc.

Alt factor important, generator de schimbări, este mobilitatea sub diversele sale aspecte: populație, mentalitate, strategii de viață, strategii ocupaționale, trasee educaționale, competențe, posibilități, exigențe etc.

Astfel, pe de o parte, educația adulților, dar și andragogia, ca paradigmă didactică a educației adulților, și, pe de altă parte, învățământul universitar, capătă conexiuni determinate de lărgirea eterogenității subiecților procesului educațional (vârste, trasee educaționale, experiențe profesionale, nevoi și motivații, experiențe de viață, competențe) și de dezvoltarea abordărilor cu privire la didactica universitară.

În acest articol ne vom referi, în special, la condițiile de acces și accesibilitate la studii superioare pentru adulții din Republica Moldova, raportate la nevoi și exigențe.

„Întâlnirea” dintre instituțiile de învățământ superior și educația adulților, produsă nu doar pe platforma educației non-formale, dar și a educației formale, constituie o provocare sfidătoare a modelelor consfințite și a abordărilor tradiționale, dar și o oportunitate de creștere a numărului de candidați la studiile superioare, în condițiile „pierderii”, din diferite motive, a studenților tradiționali.

Educația permanentă este parte integrantă a agendei Procesului Bologna și importanța ei a fost subliniată în toate comunicatele care au urmat Declarației de la Bologna. În special, Comunicatul Leuven/Louvain-la-Neuve (2009) subliniază importanța implementării practicilor educației permanente la nivelul învățământului superior. În Preambulul documentului este specificat că, în deceniul de până în 2020, învățământul superior european urmează să contribuie esențial la realizarea unei Europe a Cunoașterii, care este extrem de creativă și inovativă. Confruntându-se cu provocarea îmbătrânirii populației, Europa poate realiza acest obiectiv doar dacă va dezvolta la maximum talentele și capacitățile tuturor cetățenilor săi și îi va angaja în procesul de învățare continuă („pe tot parcursul vieții”), precum și dacă va extinde participarea la învățământul superior [7].

Actualmente, practicile educației adulților, la nivelul învățământului superior, diferă de la o țară la alta. Raportul Eurydice asupra educației formale pentru adulți în Europa (2011) relevă politicile și uzanțele, aplicate în țările UE în vederea creșterii numărului de adulți, încadrați în învățământul formal, în special în cel superior, și a dezvoltării oportunităților pentru obținerea de către adulți a calificărilor, cel puțin cu un nivel mai ridicat decât cele anterioare [1].

Structura raportului oferă specialiștilor în educația adulților, dar și universităților repere pentru evaluarea situației de țară în chestiunea cercetată: *ce politici, strategii și măsuri pentru încurajarea participării adulților la învățământul superior există, care este procedura de recunoaștere și validare a educației non-formale și informale, ce programe pregătitoare pentru candidații non-tradiționali la studiile superioare există, ce modalități alternative de studiu în învățământul superior există?*

În același Raport este specificat că, la nivel european, nu există nicio definiție general acceptată a unui „student matur” din învățământul superior, care să identifice această categorie în ceea ce privește vârsta. Percepția comună este aceea că studenții maturi sunt mai în vârstă decât studentul tipic din învățământul superior și că au revenit la educația formală după o anumită perioadă în afara sistemului. La nivel statal, categoria cursanților maturi este uneori definită mai exact, în special în țările care au introdus politici sau strategii specifice pentru a atrage cursanții maturi în învățământul superior sau în țările care includ această categorie de studenți în statisticile lor naționale.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, în cele 34 de instituții de învățământ superior din Moldova, în anul de studii 2013/2014 studiază 102458 de studenți, dintre care 32205 sunt înscriși la cursuri cu frecvență redusă [2]. Nivelul de participare la procesul de educație este determinat, preponderent, de situația demografică din țară. Rata de cuprindere în învățământ a fost diferită în funcție de categoria de vârstă. Cea mai mică rată de cuprindere în învățământ (28,8%) a fost caracteristică pentru grupa de vârstă 19-23 ani, înregistrând în anul de studii 2012/2013 valoarea maximală pe parcursul ultimilor 5 ani. Acest fapt se explică prin atenția scăzută, care a fost acordată pe parcursul ultimei perioade învățământului mediu de specialitate și celui secundar profesional în Republica Moldova. Actualmente, situația se schimbă, grație nevoii proeminente de muncitori calificați în economia națională, unor trasee educaționale mai variate pentru diferite categorii de populație, implicării angajatorilor și, bineînțeles, agendei politice a Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Datele statistice indică următoarea structură demografică a persoanelor de vârste adulte, cuprinse în învățământul formal: populația din grupa de vârstă 19-23 ani a manifestat interes mai mare pentru învățământul superior (82,1%). La începutul anului de studii 2012/2013, numărului de studenți a înregistrat cifra de 102,5 mii persoane, fiind cu 12,4 mii studenți mai puțin în comparație cu anul de studii 2008/2009. Ponderea populației feminine este superioară celei masculine, fiind de 56,0% în anul de studii 2012/2013, dar cu 1,8 puncte procentuale mai mică decât în anul 2008/2009. La începutul anului de studii 2012/2013, distribuția studenți-

lor din învățământul superior, pe cicluri, relevă o pondere de 80,8% pentru studenții înscriși la Ciclul I și de 15,1% – la Ciclul II. Numărul studenților maturi, cu vârste cuprinse între 35-39 și peste 40 de ani, din instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova, în anul de studii 2013/2014 este de 3632, ceea ce constituie cca 3,7 la sută din numărul total al studenților. În valoare numerică, comparativ cu anul de studii 2008/2009, cifra este mai mică cu 445 de studenți maturi.

Admiterea studenților la studiile superioare de licență și masterat în Republica Moldova se realizează în conformitate cu regulamentele respective [8], care, în opinia noastră, pot suporta îmbunătățiri din perspectiva oferirii oportunităților pentru studenții adulți.

În Regulamentul de organizare și desfășurare a admiterii la studii superioare de licență (Ciclul I) în instituțiile de învățământ superior din Republica Moldova este stipulat că la concursul de admitere la învățământul de zi, precum și la învățământul cu frecvență redusă, nu se stabilește limita de vârstă.

Regulamentul cu privire la organizarea studiilor superioare de masterat, Ciclul II, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1455 din 24 decembrie 2007, nu conține prevederi orientate spre încurajarea participării adulților la învățământul superior. El determină o abordare liniară a admiterii spre studiile superioare – deținerea diplomelor de licență sau echivalente, eliberate până în anul absolvirii primei promoții de studenți înscriși în Ciclul I, în conformitate cu prevederile art.27 al Legii învățământului, nr.547-XIII din 21 iulie 1995.

Nivelul de participare a populației adulte la învățământul superior depinde de relevanța studiilor pentru persoană și calitatea vieții sale. Astăzi, însă, nu putem estima interesul adulților din Moldova pentru obținerea unei calificări superioare celei anterioare ca unul activ. Tradițional, populația consideră învățarea ca apănaj al copilăriei și tinereții, iar investiția în educație se rezumă, în general, la aspectul său financiar, orientat spre copii și nepoți. Adulții, în majoritatea lor, nu dețin competențe de structurare a timpului lor într-o manieră liberală, orientată spre priorități de dezvoltare personală, iar cadrul național și organizațional de gestiune a capitalului uman pe piața muncii și la nivel social nu conține procedurile necesare și suficiente de reconciliere între viața de muncă și cea de familie sau personală (nu sunt prevăzute concedii pentru formarea profesională continuă, nu este dezvoltată cultura învățării la locul de muncă, nu există coerență salarială ce ar stimula motivația dezvoltării continue a lucrătorilor etc.). Prin urmare, *politicile, strategiile și măsurile pentru încurajarea participării adulților la învățământul superior în Republica Moldova* trebuie să se refere nu doar la capacitatea sistemului educațional, în ansamblu, din perspectiva asigurării accesului universal la studii, ci și la sensibilizarea și motivarea populației și angajatorilor asupra valorii învățării în secolul XXI.

Practica statelor cu politici educaționale mai sensibile, din perspectivă demografică și mai prospective decât cele din țara noastră, dar și cu o experiență mai avansată în domeniul educației adulților, include *măsuri specifice de facilitare* a accesului adulților la educația recurentă sau compensatorie, *politici de deschidere a căilor alternative* spre învățământul superior, destinate candidaților non-tradiționali care nu posedă o calificare principală standard (ex.: măsuri de sporire a reprezentării cursanților maturi șomeri în cadrul învățământului superior, politici de acces alternativ la învățământul superior, direcționate spre anumite grupe de vârstă diferite de cursanții maturi, stabilirea unor obiective măsurabile privind creșterea participării cursanților maturi la învățământul superior de zi și cu frecvență redusă, măsuri financiare pentru a face față implicațiilor sprijinirii studenților în educația permanentă, validarea studiilor anterioare, dezvoltarea programelor specifice privind studiile superioare). Vom menționa natura deschisă a măsurilor întreprinse și orientarea lor spre necesitățile cursanților maturi.

Învățământul superior este privit, adesea, drept cel mai problematic nivel în ceea ce privește implementarea procedurilor de recunoaștere a educației non-formale și informale anterioare, iar în Europa nu există încă o practică comună de recunoaștere a învățării non-formale și informale ca fiind echivalentul unei diplome de studii superioare complete. Cu toate acestea, obiectivele convenite în cadrul Procesului Bologna exercită o presiune sporită asupra nivelului de învățământ superior pentru a-și adapta cultura și practicile [1, p.48].

Concepția sistemului național de validare a învățării non-formale și informale, propusă spre aprobare Guvernului Republicii Moldova, a avut în vedere, în primul rând, dezvoltarea cadrului legal și a programelor privind integrarea străinilor și a cetățenilor Republicii Moldova, reîntorși, repatriați voluntar. Pe parcursul dezbaterilor publice, cadrul concepției a fost extins și asupra pieței locale de muncă, pentru validarea competențelor muncitorești (meserii muncitorești). Scopul Concepției constă în conturarea unui sistem național de validare a rezultatelor învățării dobândite pe tot parcursul vieții, prin educație și formare profesională, experiență de muncă, în context non-formal și informal.

În Concepție este stipulat că validarea rezultatelor învățării non-formale și informale poate avea trei scopuri: a) pentru obținerea unui titlu educațional sau a unei calificări profesionale, prin scurtarea duratei studiilor; b) pentru angajare (recutare) sau pentru relocarea angajaților pe poziții care presupun alte responsabilități (sau responsabilități mai înalte); c) pentru asigurarea calității și promovarea în carieră, prin evaluarea angajaților în vederea stabilirii faptului dacă aceștia realizează sarcinile în acord cu un set de standarde [9].

Spre deosebire de scopurile Concepției ce vizează învățământul secundar profesional, recunoașterea învățării anterioare în învățământul superior poate avea două scopuri diferite: în primul rând – de a permite studenților să fie admiși într-o instituție de învățământ superior și, în al doilea rând – de a permite studenților să demonstreze faptul că ei înțeleg, parțial sau în totalitate, cerințele unui program de învățământ superior [1, p.50]. Tehnic vorbind, scopurile vizează setul de proceduri de evaluare axate pe minimul de competențe necesare la nivelul intrărilor și ieșirilor din universități.

Constatarea precum că politicile care urmăresc să crească participarea cursanților maturi la programele de formare de învățământ superior trebuie să ia în considerare modalitățile flexibile de organizare a studiilor [1, p.55] este sustenabilă pentru situația din Republica Moldova, caracterizată printr-o tendință de scădere a numărului de studenți tradiționali, care optează pentru învățământul superior și achiziționarea de către populația adultă a diferitelor competențe sau unități de competențe, axate pe experiență, care necesită capacitate teoretică și validare.

Practica instituțiilor de învățământ superior din Moldova din ultima perioadă, orientată spre punerea în valoare a principiului învățării permanente, rezidă în crearea unor subdiviziuni de formare continuă. Astfel, în anul 2010, la Universitatea de Stat din Moldova a fost creată Secția Formare Continuă. Activitatea Secției Formare Continuă se desfășoară conform legislației în vigoare și unui Regulament, care poate fi completat și/sau modificat prin decizia Senatului USM. Pe lângă Secția Formare Continuă activează Centrul de Formare Continuă (CFC) al USM ce conlucrează cu facultățile universității, structurile responsabile de formarea continuă de la Ministerul Educației, alte instituții abilitate cu formare continuă, unități educaționale, administrative, economice etc., unde își realizează activitatea specialiști pregătiți în cadrul programelor de formare inițială la USM [12].

În cadrul Universității Tehnice din Moldova este creat Centrul Universitar de Formare, în a cărui componență intră: Departamentul Formare Continuă a Cadrelor Didactice; Centrul Specializat de Formare Continuă a Specialiștilor în Construcții; Centrul Specializat de Formare Continuă a Specialiștilor din Domeniul Transportului Auto (CFCTA); Centrul de Formare a Personalului „Polietilenă” (CeformPers „POLIETILENĂ”); Școala de Design; Centrul Universitar de Informare și Orientare Profesională (CENIOP) [14].

Pentru a întruni rigorile de conformitate, prevăzute de Procesul Bologna, în cadrul Academiei de Studii Economice din Moldova este deschis Centrul de Dezvoltare Economică și Afaceri Publice (CDEAP). Studiile de recalificare profesională se desfășoară conform Programului de Învățământ Continuă, aprobat de Ministerul Educației al Republicii Moldova. Studiile sunt predestinate tuturor deținătorilor diplomelor de licență din toate sferile de activitate, conducătorilor de întreprinderi, proprietarilor întreprinderilor mici și mijlocii și celor care deja au finisat prima facultate la unele din specialitățile cu profil economic. Absolvenților li se eliberează Diplome de Recalificare Profesională [6].

Centrul de Formare Profesională Continuă din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Alec Russo” din Bălți, deschis în anul 2007, reprezintă o subdiviziune specializată de formare profesională continuă a Universității, fiind integrat în structura sistemului de formare profesională continuă din Republica Moldova. Centrul de formare profesională continuă organizează și realizează, la nivel regional de nord și la nivel republican, activități de perfecționare a cadrelor didactice preuniversitare, în baza planului de formare profesională, aprobat anual de Ministerul Educației al Republicii Moldova [11].

În cadrul Universității de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu” din Republica Moldova este deschisă Facultatea de Educație Continuă în Medicină și Farmacie a medicilor, care are ca misiune crearea și dezvoltarea unui mediu de formare continuă pentru medicii și farmaciștii din țară, precum și promovarea perfecționării de performanță, ținând seama de exigențele societății moderne informaționale; crearea și organizarea unor structuri optime pentru desfășurarea procesului de educație continuă; optimizarea formelor de instruire postuniversitară a medicilor-specialiști și a farmaciștilor: EMC la distanță, la locul de activitate, cu frecvență redusă, prin module, cursuri intensive și alte modalități; reactualizarea continuă a programelor de instruire postuniversitară în conformitate cu cerințele actuale din sistemul de sănătate publică; utilizarea experienței internaționale în educația cadrelor medicale și a farmaciștilor [13].

În universitățile din Republica Moldova, educația adulților apare și ca disciplină de studiu (ex.: USM, Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației – disciplina *Educația complementară și a adulților*, Universitatea Pedagogică de Stat „Alec Russo” din Bălți – disciplina *Andragogie*).

De asemenea, vom menționa și particularitățile andragogice ale didacticii universitare, la etapa actuală, bazate pe asumțiile umanistice despre adult ca „educabil”, caracterizat prin autoconceptualizare independentă, motivație intrinsecă, o experiență anterioară profundă de viață, un puternic montaj psihologic pentru a învăța și a se orienta spre un scop bine definit care, de regulă, este determinat în funcție de rolurile sale sociale și aspirațiile profesionale.

Prin promovarea mobilității și atractivității învățării și a principiului învățării pe tot parcursul vieții, Procesele de la Bologna susțin ideea interferenței pedagogiei și andragogiei; astfel, actualmente vorbim despre o paradigmă psihopedagogică a învățământului universitar. Îmbrățișarea acestei perspective denotă un eclecticism de strategii și metode didactice axate pe mai multe rațiuni: conceptele umaniste de autodeterminare și cele pragmatice, de acțiune, ancorare în realitate și în dimensiunea „a ști să faci”, principiile democratice de acces, libertate, participare, principiile psihopedagogice de axare a învățământului pe cel ce învață.

Cercetările asupra didacticii universitare fac recomandări axate pe specificul psihopedagogic al învățării și pe conceptul andragogic de învățare [3,4]. Preocuparea pentru educația adulților a crescut în timp și aceasta este justificată de creșterea valorii sociale și economice a educației în general, educația fiind sursa de progres pentru societate, iar pentru individ – mijlocul de a se conecta de-a lungul vieții la dinamica valorilor socioculturale.

Totodată, comunitatea cercetătorilor din domeniul științelor educației manifestă, totuși, un fel de scepticism față de aplicarea paradigmatelor andragogice în studierea proceselor și fenomenelor didacticii învățământului superior.

În **concluzie** la cele menționate, constatăm că educația adulților în universități și particularitățile andragogice ale învățământului superior derivă din următoarele raționamente:

- Raționamente de natură organizatorică a sistemului de învățământ (realizarea principiului de formare permanentă, structurarea pe niveluri și cicluri);
- Raționamente de natură socială (diversificarea publicului, activismul social, schimbarea nevoii de alfaberizare funcțională, diversificarea traseelor educaționale etc.);
- Raționamente de natură demografică (îmbătrânirea populației, creșterea speranței de viață a populației);
- Raționamente de natură economică (uzura sporită a competențelor, ritmul sporit de perimare a cunoștințelor, reducerea distanței dintre inovare și aplicare tehnologică, disfuncționalitățile pieței muncii, creșterea concurenței ocupaționale, intelectualizarea tehnologică a proceselor de muncă etc.);
- Raționamente de natură psihosocială (sporirea sentimentului de autonomie, independență, reducerea hotarelor certe între statute și roluri sociale);
- Raționamente de natură psihopedagogică (centrarea pe cel ce învață, formarea interactivă, învățarea la distanță, învățarea autodirijată).

Bibliografie:

1. *Educația formală pentru adulți: Politici și uzanțe în Europa*. Brussels: Eurydice, 2011. 88 p.
2. *Educația în Republica Moldova 2012/2013: Publicație statistică*. Chișinău: Imprint Plus. 132 p.
3. GUȚU, VI., ȘEVCIUC, M., GORAȘ-POSTICĂ, V. [et al.] coord. M.Șevciuc. *Didactica universitară: Studii și experiențe*. Chișinău: CEP USM, 2011. 294 p.
4. GUȚU, VI., POSTĂN, L. *Didactica pentru adulți din perspectivă motivațională*. Chișinău: CEP USM, 2007. 176 p.
5. KIDD JAMES ROBBINS. *Cum învață adulții*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1981. 347 p.
6. www.asem.md
7. www.bologna.ro/a/upfolders
8. www.bologna.ro/a/upfolders
9. www.edu.md
10. www.particip.gov.md
11. www.statistica.md
12. www.usarb.md
13. www.usm.md
14. www.usmf.md
15. www.utm.md

Prezentat la 02.06.2014